

Beslutning om å utelukke Vale SA

April 2019

Innledning

KLP har per mai 2019 besluttet å utelukke Vale SA fra investeringene til KLP og KLP-fondene ('KLP') på grunn av grove menneskerettighetsbrudd og en uakseptabel risiko for medvirkning til alvorlig miljøskade.

Vale S.A. (Vale) er et av verdens største integrerte og diversifiserte gruveselskap. De er størst i verden på utvinning av jernmalm, pellets og nikkel. Selskapet har virksomhet i 26 land, men flest gruver og operasjoner er i Brasil. Selskapets kjernevirksomhet er jern (74% av inntekter i 2017) etterfulgt av nikkel (9.2%), kobber (7.4%) og kull (4.6%).

Den 25. januar 2019 brast en gruveavfallsdemning ved Vales Feijão-gruve i Brumadinho, Brasil. Dette var den andre svært alvorlige, fatale ulykken på få år i selskapets gruvevirksomhet.

KLP hadde investeringer for 97 millioner kroner i Vale da selskapet ble utelukket.

Bakgrunn

25. januar 2019 skjedde en av de alvorligste demningsulykkene noensinne i Brasil. Gruveavfallsdeponiet, som eies og drives av Vale SA i Córrego do Feijão brast og rev løs gjørme som spredte seg inn i Vales område og samfunnet i Brumadinho, Minas Gerais i Brasil. Demningen holdt 12 millioner kubikkmeter gruveavfall, som førte til oversvømmelse av nærliggende områder¹.

Nå mer enn tre måneder etter ulykken er 233 personer bekreftet omkommet og 37 er fortsatt savnet². Blant disse var majoriteten personer som jobbet ved demningen og resten var lokale innbyggere. Vale uttalte etter ulykken at det ikke kjente til årsaken, og at det tidligere hadde satt i verk tiltak for å øke sikkerheten ved anlegget. Demningen hadde i september og desember 2018 blitt inspisert av et tysk konsulentselskap leid inn

¹ <https://www.wsj.com/video/the-moment-the-vale-sa-dam-burst/BF4F43B3-F146-4D2A-A64E-15EFB7DB3714.html>

² <https://g1.globo.com/mg/minas-gerais/noticia/2019/04/24/brumadinho-chega-a-233-numero-de-mortos-identificados-em-rompimento-de-barragem-da-vale.ghtml>

av Vale, og av Brasils miljømyndighet. Vale uttalte videre at ingen av inspeksjonene hadde avslørt mangler eller forhøyet risiko for ulykker.

Brasils miljømyndighet påla Vale umiddelbart å betale BRL 250 millioner (omkring 600 millioner NOK) for ulike lovbrudd, inkludert forurensning og for å ha gjort området nærmest ubeboelig. Den Brasilianske regjeringen har også tatt initiativ til en gjennomgang av skadene som følge av ulykken.

Det har i senere tid fremkommet at styret i Vale høsten 2018 hadde fått rapportering om at det var påvist økt risiko for ulykker i demningen. I følge én rapport hadde demningen en risiko for svikt som var to ganger høyere enn det maksimalt tillate nivået under selskapets interne retningslinjer.³ Styret og ledelsen har til tross for dette ikke iverksatt tilstrekkelige tiltak for å hindre en ulykke, informere om konsekvensene av en ulykke eller advare folk som var bosatt nedstrøms om at det var tegn til økt risiko for en ulykke. Selskapet iverksatte heller ikke tiltak for å redusere konsekvensene for egne ansatte. Selskapets egne fasiliteter lå like nedenfor demningen, og mange av selskapets egne ansatte var offer for ulykken.⁴

Det er også rapportert at urfolksgrupper er blitt sterkt rammet av ulykken.⁵ Disse gruppene er særlig sårbare da de lever tett på naturen og henter sitt livsgrunnlag derfra.

I november 2015 var Vale involvert i en tilsvarende ulykke, da Fundão-demning brast. Fundão var driftet av selskapet Samarco – et samarbeidsselskap mellom Vale og BHP Billiton. Dette resulterte i utslipp av 32 millioner kubikkmeter av gruveavfall. Utslipet nådde 640 kilometer nedstrøms og forurenset elver, land og eiendommer. 19 mennesker mistet livet i ulykken og effektene av ulykken påvirket ytterligere flere tusen.

Retningslinjer

KLP har vurdert om Vale medvirker til eller er ansvarlig for alvorlige menneskerettighetsbrudd og/eller miljøskade, som er to av kriteriene i KLPs retningslinjer for ansvarlige investeringer.

³ <https://www.reuters.com/article/us-vale-sa-disaster-exclusive/exclusive-brazil-miner-vale-knew-deadly-dam-had-heightened-risk-of-collapse-idUSKCN1Q0287>

⁴ <https://www.nationalgeographic.com/environment/2019/01/brazil-brumadinho-mine-tailings-dam-disaster-could-have-been-avoided-say-environmentalists/>

⁵ <https://www.reuters.com/article/us-vale-sa-disaster-indigenous/indigenous-village-faces-existential-threat-from-brazil-dam-burst-idUSKCN1PO002>, <https://phys.org/news/2019-02-brazilian-indigenous-threatened-aftermath.html>, <https://www.brasildefato.com.br/2019/01/25/vale-dam-breaks-in-minas-gerais-3-years-after-mariana-disaster-at-least-200-missing/>

Når det gjelder grove og/eller systematiske menneskerettighetsbrudd mener KLP, på lik linje med Etikkrådet, at følgende momenter kan danne grunnlag for vurderingen av om det foreligger en uakseptabel risiko for at et selskap medvirker til menneskerettighetsbrudd:

Det må være en konkret sammenheng mellom selskapets virksomhet og krenkelsene, selskapet må enten aktivt ha medvirket til normbruddene, eller hatt kunnskap om dem, men unnlatt å søke å forhindre dem.

I vurderingen av risikoen for nye brudd kan tidligere normbrudd gi en indikasjon på fremtidige handlingsmønstre. KLP legger vekt på hvordan selskapet har respondert når tidligere normbrudd har blitt avdekket, og hva selskapet har gjort for å hindre at normbrudd skjer igjen. Hvorvidt selskapets aktiviteter har negativ innvirkning på særlig sårbare grupper tillegges også vekt.

Når det gjelder alvorlig miljøskade og menneskerettigheter refererer retningslinjene til:

- FNs Global Compact, prinsipp 2: påse at bedrifter ikke medvirker til brudd på menneskerettighetene og prinsipp 7 om at de skal støtte en føre-var-tilnærming til miljøutfordringer og prinsipp 8 om å ta initiativ til fremme av økt miljøansvar.
- OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, kapitel IV om menneskerettigheter og kapitel VI om miljø
- FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter.

KLP utelukker selskaper som medvirker til alvorlige og/eller systematiske brudd på disse retningslinjene og der det foreligger en uakseptabel risiko for brudd i fremtiden.

Når det gjelder vurderinger av hva som er alvorlig miljøskade har KLP, på lik linje med Etikkrådet til Statens pensjonsfond – utland, lagt vekt på om:

- skaden er stor,
- skaden medfører irreversible eller langsiktige virkninger,
- skaden har store negative konsekvenser for menneskers liv og helse,
- skaden er et resultat av brudd på nasjonale lover eller internasjonale normer,
- selskapet har unnlatt å handle for å forhindre skade,
- selskapet har gjennomført tiltak for å rette opp skadeomfanget i tilstrekkelig grad,
- det er sannsynlig at selskapets praksis vil fortsette.

Menneskerettighetsbrudd

Ulykken har ledet til mange dødsfall. Retten til liv er den mest grunnleggende menneskerettigheten og brudd på denne er å anse som særlig alvorlig ettersom uten den kan ikke de andre rettighetene gis kraft.⁶

FNs komité som skal sikre at stater oppfyller kravene i konvensjonen om sivile og politiske rettigheter har uttalt at industriulykker, miljøødeleggelser og situasjoner der land, territorier og ressurser blir fratatt urfolksgrupper anses som spesielt alvorlige hendelser som kan være særlig ødeleggende for menneskers liv.⁷

FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter artikkel 3 legger fast at:

«In no case may a people be deprived of its own means of subsistence.»

Dette innebærer at personer som bor i et område og har en viss levestandard, ikke må bli fratatt denne. Urfolk anses være en særlig sårbar gruppe med høyere krav til beskyttelse, noe som gjør at aktsomhetskravene til selskaper som opererer i urfolksområder er spesielt høye.

Retten til vann er en menneskerettighet. Selv om det ikke er eksplisitt uttalt i FNs konvensjoner, har både Komiteen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter i 2002⁸ og senere FNs generalforsamling i 2010 lagt fast dette⁹.

Sikkerhet og helse på arbeidsplassen

ILO (International Labour Organization – som er FNs fagorgan om arbeidsliv) har flere konvensjoner som handler om sikkerhet og helse på arbeidsplassen. ILO-konvensjon 176 om sikkerhet og helse i gruver legger blant annet fast at arbeidsgivere skal gjøre

⁶ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>

⁷ *«The duty to protect life also implies that States parties should take appropriate measures to address the general conditions in society that may give rise to direct threats to life or prevent individuals from enjoying their right to life with dignity. These general conditions may include high levels of criminal and gun violence, pervasive traffic and industrial accidents, degradation of the environment, deprivation of land, territories and resources of indigenous peoples,»*
https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/1_Global/CCPR_C_GC_36_8785_E.pdf

⁸ FNs komitee om Økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter vedtok i november 2002 General Comment No. 15 om retten til vann, som i artikkel 1 sier at: *"The human right to water is indispensable for leading a life in human dignity. It is a prerequisite for the realization of other human rights."*

⁹ UN Resolution 64/292, of 28 July 2010.

risikoanalyser av arbeidsplasser og sette i verk sikkerhetstiltak.¹⁰ Når det gjelder gruvevirksomhet har ILO uttalt at selskaper, som arbeidsgivere, må se til at det er stabilitet rundt gruver og ha sikring som overvåker bevegelser. Demninger og deponier må være bygget på en måte som sikrer at det ikke skjer ras eller lekkasjer.¹¹

Alvorlig miljøskade

Ulykken har hatt store negative konsekvenser for det lokale miljøet. Demningskollapsen har resultert i 12 millioner kubikkmeter av gruveavfall nedstrøms. Det er foreløpig uklart hvor store og langvarige miljøkonsekvensene av ulykken vil være. I følge selskapet er ikke gruveavfallet helseskadelig og i kategorien giftig¹². Miljøverner og myndigheter frykter allikevel konsekvensene av gruveavfallet i elver og jordsmonn. Både myndigheter og Vale gjennomfører nå daglige tester for å måle ulykkens påvirkning på vannkvalitet, natur og dyreliv. Så langt mener selskapet de skal klare å gjenopprette elvesystemene. Selskapet har iverksatt mange tiltak for å minimere de negative miljøkonsekvensene og

¹⁰

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C176

¹¹ ILO utgir tolkninger (rekommendasjoner) som tydeliggjør konvensjonenes mål og betydning. Konvensjonen om gruvevirksomhet er tolket gjennom rekommendasjon 183 fra 1995 og paragraf 12 og 13.d er særlig relevante for denne saken:

«12. *Employers should undertake hazard assessment and risk analysis and then develop and implement, where appropriate, systems to manage the risk.*

13. *In order to maintain the stability of the ground, in accordance with Article 7(c) of the Convention, the employer should take all appropriate measures to:*

- *(a) monitor and control the movement of strata;*
- *(b) as may be necessary, provide effective support of the roof, sides and floor of the mine workings, except for those areas where the mining methods selected allow for the controlled collapse of the ground;*
- *(c) monitor and control the sides of surface mines to prevent material from falling or sliding into the pit and endangering workers; and*
- *(d) ensure that dams, lagoons, tailings and other such impoundments are adequately designed, constructed and controlled to prevent dangers from sliding material or collapse.»*

¹² <http://www.vale.com/brasil/EN/aboutvale/news/Pages/vale-discloses-analyses-of-water-soil-tailings-and-sediment-collected-from-the-paraopeba-river.aspx>

skal blant annet bygge et vannrenseanlegg. Forurensning av jord og vann og tap av livsgrunnlag er miljøskader som også utgjør menneskerettighetsbrudd.

Selskapsdialog

KLP har hatt flere møter med Vale etter Samarco's Fundão-demning brast i 2015, både direkte og gjennom KLPs tjenesteleverandør. KLP hadde også et møte med selskapet i Brasil sommeren 2017.

Møtene har handlet om å kartlegge bakgrunnen for ulykken, opprydningsarbeidet og hvilke tiltak som implementeres for å bedre sikkerheten ved resterende gruvedeponier.

Vale gjennomførte etter ulykken i 2015 intern- og eksternrevisjon av sikkerheten på deponiene inkludert tilhørende beredskapsrutiner. De har gjennomført risikovurderinger av de ulike deponiene og forbedret overvåkingen. Selskapet satte seg mål om to revisjoner av hvert enkel deponi hvert år. I løpet av to år skulle det være på plass et system med overvåking døgnet rundt. Brasilianske myndigheter og selskapet selv har etterforsket ulykken og årsaken oppsummeres som en kombinasjon av demningens design og mangelfulle sikkerhetsrutiner. Selskapet inngikk forlik med myndighetene og skal over de neste 15 årene betale 5,1 milliarder amerikanske dollar for å dekke kostnadene for sosiale og miljømessige tiltak¹³. I 2016 ble Renova-stiftelsen opprettet av selskapene sammen med lokale myndigheter for å administrere og overvåke arbeidet med opprydningen etter ulykken. Stiftelsen har blant annet ansvaret for å bygge nye bosetninger til menneskene som fikk husene sine ødelagt av ulykken.¹⁴

I etterkant av selskapets andre alvorlige ulykke på kort tid er tiltaksarbeidet naturlig nok ytterligere intensivert. KLP har fulgt opp selskapet gjennom tjenesteleverandører og selskapets løpende informasjon om situasjonen.

Etter Samarco-ulykken ble det påpekt av KLP og andre investorer at det ikke er noen med teknisk ekspertise på deponidammer i styret til Vale. Dette har foreløpig ikke endret seg.

¹³ Demningen som var brast i 2015 var eid av Samarco, et joint venture mellom Vale og BHP. Det er disse tre selskapene som ble dømt til å betale forliket sammen.

¹⁴ Fra en presentasjon Vale holdt for investorer i juni 2017 «Main work in the Germano Complex Dams»

Analyse

Det er fortsatt usikkert hva som forårsaket ulykken i starten av 2019, men det er klart at det overvåknings- og varslingssystemet som Vale implementerte etter Samarco-ulykken ikke var tilstrekkelig. Selskapet hadde mottatt rapporter om at dette var en høy-risiko demning med potensielt store konsekvenser på grunn av beliggenheten til selskapets kontorer og kantine. Dette førte ikke til økte sikkerhetstiltak, gjennomgang av rutiner eller andre endringer.

Ledelsen har nå uttalt at selskapet vil gå “above and beyond recognised international standards in the company’s management of its tailings storage facilities”. I følge Brasils lovgivning skal nå alle slike oppstrømsdemninger avvikles¹⁵. I Brasil skal det være nærmere 80 slike demninger, inkludert flere i Vale’s virksomhet. Vale har også annonsert at de vil avvikle alle selskapets oppstrømsdemninger, i Brasil, i løpet av de neste tre årene.¹⁶ Det er ingen tvil om at selskapet nå gjør svært mye for å hindre flere ulykker. På tross av de mange tiltakene er den iboende risikoen for ulykker fortsatt tilstede. Det viser den økte frekvensen av økt farenivå ved flere av selskapets demningsdeponier den siste tiden¹⁷.

Ulykker slik som de Vale har vært involvert i er lite sannsynlige, men har ekstreme konsekvenser hvis de skjer. Slike ulykker innebærer ofte både menneskerettighetsbrudd og alvorlig miljøskade.

Når det gjelder menneskerettighetsbruddene er det en konkret sammenheng mellom selskapets virksomhet og de skadene som oppstått. Menneskene som er berørt er ansatte i Vale og innbyggere i det rammede området. Mange har mistet livsgrunnlaget sitt, men det er også trolig nærmere 300 mennesker som har mistet livet. Som nevnt ovenfor har selskapet hatt kunnskap om at deres demninger innebærer høy risiko, men har ikke satt i verk tilstrekkelige tiltak for å forhindre at nye ulykker skjer og alvorlig konsekvenser for mennesker liv og helse.

Virksomhet som innebærer risiko for at liv kan gå tapt representerer en særlig høy risiko og utløser krav om stor aktsomhet hos involverte selskap. Til tross for at selskapet etter ulykken i 2015, i kontakt med flere investorer, hevdet at det hadde fått på plass ny teknologi, med blant annet avanserte alarmsystemer, ser det ikke ut til at dette har blitt tatt i bruk eller fungerte slik det burde. Ulykken ser ut til å være et resultat av manglende

¹⁵ <https://www.mining-technology.com/mining-safety/brazil-bans-upstream-dams-following-brumadinho-mining-disaster>

¹⁶ <https://www.nationalgeographic.com/environment/2019/01/brazil-brumadinho-mine-tailings-dam-disaster-could-have-been-avoided-say-environmentalists/>

¹⁷ http://www.vale.com/brasil/en/aboutvale/reports/atualizacoes_brumadinho/pages/default.aspx

risikoforståelse kombinert med underdimensjonerte eller ikke eksisterende tiltak for å beskytte miljøet og menneskene i området.

Selskapet har valgt å bruke en type demningsdeponi som medfører særlig høy risiko, da det har en demning som benytter oppstrøms metode. Dette er en metode der demningen bygges opp av avfallet fra gruvene. Den er bygget i motsatt retning av vannstrømmene (oppstrøms)¹⁸. Slike dammer kan ved lekkasjer eller store ulykker, særlig på grunn av plasseringen, medføre at farlige stoffer blir revet løs og kontaminere store landområder og gjøre de ubrukbare. Demningen i Samarco ble også bygget på denne måten. Miljøskaden i Samarco-ulykken er alvorlig, da den har hatt irreversible og langsiktige virkninger¹⁹. Ulykken har store negative konsekvenser for menneskers liv og helse og har utløst kontaminering av vannet. Videre har ulykken ødelagt store land- og vannområder hvor dyrking og fiske er gått tapt. Dette innebærer at de som bor i området har mistet en viktig del av sitt livsgrunnlag og må finne andre måter å forsørge seg på. Det er også flere urfolksgrupper blant de som er rammet av begge ulykker og gjør sakene ytterligere alvorlige.

Hva totaleffekten blir av en slik ulykker er vanskelig å fastslå. Slammet og farlige avfall fra deponiene kan bli værende i jordsmonnet over lang tid.

At en ny alvorlig ulykke nå har skjedd, kun tre år etter at selskapet hadde en annen tilsvarende alvorlig ulykke er i denne saken særlig skjerpene. Det gjør det vanskelig å ha tillit til selskapets vilje og evne til å forhindre at lignende ulykker skjer igjen.

Konklusjon

Av alle de årsaker som er beskrevet ovenfor, utelukkes Vale SA fra investeringene til KLP og KLP-fondene fra april 2019.

¹⁸ http://www.vale.com/EN/aboutvale/reports/atualizacoes_brumadinho/Pages/Learn-more-about-Vales-dams.aspx

¹⁹ <https://www.nature.com/articles/s41598-017-11143-x>